

ТМ	Г. XXXVII	Бр. 3	Стр. 1477-1480	Ниш	јул - септембар	2013.
----	-----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

Приказ
Примљено: 05. 08. 2013.

Владимир Бакрач

РЕЛИГИЈА ОВДЕ И САДА РЕВИТАЛИЗАЦИЈА РЕЛИГИЈЕ У СРБИЈИ *

У издању Одјељења за етнологију Филозофског факултета Српског генеалогског центра објављена је књига Лидије Радуловић која се бави религијом и религиозношћу у књажевачкој регији. Религија није дала своју последњу ријеч, па и теоретичари који се баве њоме дијагностицирају је из угла властите дисциплинарности. Овога пута ријеч је о монографији која посматра религију кроз, мислимо, социолошко-антрополошку призму. Будући да се у наслову користи синтагма „*овде и сада*“, ауторка нас из наслова упозорава на период у којем се анализира религијска ситуација у Србији. Религиозност се овдје анализира не само у постсоцијалистичкој Србији већ и средином и крајем прве деценије 21. вијека.

Овим списом Радуловић настоји да ублажи својеврсну летаргичност у истраживањима религиозности, па читалачкој, посебно научној јавности, презентује идиомски сублимиран спис досадашњих и сопствених истраживања религиозности. У складу са основним манирима методолошке праксе, монографију *Религија овде и сада* могли бисмо условно подијелити на теоријски и практични дио. Сопствено виђење религиозности, ауторка је анализирала на двеста осам страна, које чине уводни дио, три поглавља и закључак. Већ у прелудијуму ове монографије, упознајемо се с оним што нас очекује док читајући „*путујемо*“ кроз ово уско стручно, али интересантно штиво. Ријеч је о религиозности у Србији, боље рећи повратку религије, како на друштвеној, тако и на интровертној сфери. Анализирајући религијску ситуацију у републици, ауторка се прилично опрезно опходи при доношењу неких општих закључака, поготову када је ријеч о глорификацији ревитализације религије у Србији. У овој студији наићи ћемо и на емпиријску грађу коју је ауторка вриједно прикупила у књажевачкој регији, апострофирајући чињеницу да дубљи и подробнији приступ у истраживању религиозности изискује мултидисциплинарност. Свакако да се на географски уском подручју не могу доносити генерални закључци, али истраживање у књажевачкој регији је „илустрован примјер наличја оживљавања интереса за рели-

bvladimir@t-com.me

* Лидија Б. Радуловић. (2012). *Религија овде и сада – Ревитализација религије у Србији*. Београд: Српски генеалогски центар: Одјеленје за етнологију Филозофског факултета, стр. 208.

гијско, првенствено кроз јавне политике „масовне религиозности“ које креирају држава и Српска православна црква (у наставку СПЦ)“ (стр. 11).

У првом поглављу, насловљеном *Ревитализација религије: антрополошки приступ*, ауторка прави својеврсни хронолошки осврт на религиозност у Србији, наглашавајући оживљавање религије и религијског у друштвеној сфери. Ревитализација се огледа у буђењу националног идентитета, друштвеним конвулзијама које тјерају човјека да тражи спас у религији, као и враћању младих новим алтернативним религијским покретима. Истиче се ревитализација религије, апострофирајући Бандићеву теорију о ревитализацији *народног православља*, настојећи да се докаже како је велики број становништва прихватио правослану ортопраксију на себи својствен начин. Отуда се истинска ревитализација православне религије доводи у питање ако имамо на уму облик религије који је фреквентан у ширем слоју становништва. С тим у вези, ауторки се чини веома инспиративна, а социолозима религије веома позната, теза Грејс Дејви *вјеровање без припадања*, мислећи на припадање цркви као институцији. У контексту друштвено-политичких догађаја примјењива је и теза *припадање без вјеровања*, мислећи на то да је већина становништва спремна да се конфесионално самоидентификује, али не вјерује и истински не поштује православну ортопраксију. Ауторка прихвата одредницу секуларизације у смислу опадања друштвеног значаја религије, еродираност религијског утицаја на живот људи, као и прилагођавање религије новонасталим условима. У том контексту, десекуларизација се разуме као зближавање вјерских институција, оживљавање вјеровања, ортопраксије и сл. Укратко, ревитализацију религије у Србији са становишта ауторкиног перцептибилитета можемо окарактерисати као својеврсну колизију модерног и традиционалног, што је видљиво у синтези друштво-нација-историја, која конституише колективно науштрб индивидуалног. У неким системима, мислећи првенствено на Западну Европу, религија се одржава у друштвеним институцијама (школе, болнице, итд.), а њену ревитализацију иницира и развој неких нехришћанских религија и нових религијских покрета.

У поглављу *Јавно лице религије у Србији: огледало Српске православне цркве* ауторка подвргава анализи значај, значење и улогу религије у српском друштву. Јавно лице религије видљиво је кроз изградњу нових и рестаурацију старих вјерских објеката. Имајући на уму социолошка истраживања религиозности, која аподиктично показују низак проценат вјерника који поштују инхерентну ортопраксију, ауторка подвлачи питање о оправданости изградње нових вјерских објеката. Анализирајући јавну улогу религије, апострофира се интернет медијализација религије преко званичних портала. Када је ријеч конкретно о СПЦ, интернет активности се углавном задржавају на „једносмјерној комуникацији“ – грађани се преко званичних сајтова упознају о активностима цркве, без директне комуникације са вјерницима (*chat rooms*). Ревитализацију *народног православља* ауторка објашњава и повећањем броја вјерника-ходочасника који хрле на мјеста на којима су се десила нека чуда у смислу плач иконе, мироточења и сл. Свакако да је релевантан показатељ религиозности и враћање вјеронауке у школе. Подвргавајући сопственој анализи уџбенике вјеронауке у школама, констатује се прилично апстрактан програм, патерналистички концепт породице, а присутна је и родна асиметрија. У исламској вјеронауци, истиче се мајка као највећи пријатељ после Алаха, као и строги прописи по питању облачења.

Да се ауторка вриједно позабавила религиозношћу, доказ је поглавље *Ревитализација народног и црквеног православља – студија случаја у Књажевицу и околини*, преко којег се аподиктично упознајемо са религиозношћу „овде и сада“. Консултујући податке званичне статистике из пописа становништва, по којима се велики број грађана конфесионално самоидентификовао (95,09%), ауторка запажа конформистичку религиозност, баш као што је атеизам у периоду социјалистичке владавине био друштвено пожељан модел понашања. Истраживање недвосмислено упућује на дисолуцију догматског вјеровања. Овдје је ријеч о томе да се велики број испитаника изјаснио као вјерујући у Бога, док је веома низак постотак вјеровања у есхатолошку поставку која се односи на вјеровање у живот након биолошке смрти. Ни ово истраживање није заобишла дисолуција између традиционалне и инхерентне вјерске праксе. Постотак испитаника који поштују обреде традиционалне природе (крштење, слављење вјерских празника, итд.) је веома висок, док је скор практиканата инхерентне вјерске праксе (одлазак у цркву, литургију, пост, исповиједање, итд.) веома низак. Интересантно је примијетити да истраживање налази нешто већу религиозност испитаника женског пола, које су углавном негативно оцијениле мијешање цркве по питању абортуса. У даљем емпиријском изразу, ауторка се позабавила типовима религиозности, апострофирајући четири типа вјерника: „новокомпоновани“ или помодни вјерник, аутентични вјерник (црквени или посвећени и нецрквени вјерник), традиционално обредни и црквено ангажовани тип вјерника (стр. 147–149).

Описујући низ примјера у којима се истиче властита религиозност, изњедрена из личних искустава и визија испитаника, ауторка још једном указује на ревитализацију народног православља, што је уствари „синкретичка варијанта народне интерпретације и нехришћанских традиционалних израза побожности“ (стр. 182). Ревитализација је видљива и у школама, враћањем школске славе, а нарочито вјеронауке. Правећи компаративну анализу међу средњошколцима који су као изборни предмет узели вјеронауку или грађанско васпитање, констатује се чињеница да нема суштинске разлике у религиозности, ако религиозност заснивамо на индикаторима из догматског језгра вјере. Наиме, веома је фреквентно вјеровање у Бога и међу испитаницима који су се одлучили за грађанско васпитање, па се овим, помало констарнираним податком демантују они независни интелектуалци који су сматрали да ће увођење вјеронауке регрутовати будуће вјернике. Међутим, осјетна је већа религиозност на страни ученика који су одлучили да похађају вјеронауку у школи, када дођемо на тле инхерентне вјерске праксе.

У пледоајеу, кратко описујући религијске прилике на истраживаном подручју, ауторка истиче концилијантан приступ који више респектује народне животне навике и обичаје, који не укључују редовно практиковање вјерских дужности, али се преферирају традиционални обичаји као носиоци културе сјећања.

Симптоматично је апострофирање ревитализације народног православља, што ауторка свакако аподиктично образлаже. Међутим, остајемо ускраћени за емпиријске показатеље из ранијег периода на основу којих бисмо се могли аргументовано и компаративно увјерити о вјеродостојности истакнутих тврдњи. Наиме, не располажемо подацима о томе да ли је народно православље опстајало у народу и за вријеме дириговане атеизације, па

су се ти и такви обичаји само пренијели и у постсоцијалистичком периоду. Повлачењем навика из социјалистичког периода, мислимо да савремени човек, религиозност и ортопраксију испољава на недогматски и себи својствен начин.

Монографија која је пред нама, свакако је интересантна и вриједна пажње, поготову научној јавности, како због свог контемплативног теоријског прелудијума тако и због веома инспиративне емпирије, која би била од велике користи у компаративним анализама религиозности, на чему заснивамо њену примарност и даљу ангажованост у науци.